

1807 YILINDA NAPOLYON BONAPART'IN FRANSA-OSMANLI-İRAN ÜÇLÜ İTTİFAK PLANLARI VE SONUÇLARI

Sıtkı ULUERLER¹

Geliş: 29.06.2021 / Kabul: 28.07.2021

Öz

Osmanlı Devleti, 1806-1807 yıllarında tarihinin en sıkıntılı dönemlerinden birini geçiriyordu. Bu devirde III. Selim'in, devlete yeni bir düzen vermek için başlatmış olduğu Nizam-ı Cedid yenilikleri aksamaya başlamıştı. Bunu fırsat olarak gören yenilik karşıtı muhalifler, padişahı tahttan indirmenin hesaplarını yapıyorlardı. Öte yandan 1806 yılında başlamış olan Osmanlı-Rus savaşı vardı ve cephedeki durum Osmanlı'nın aleyhineydi. Bu savaşın çıkmasında da Fransa'nın tahrikleri etkili olmuştu. O sıralar Osmanlı üzerinde Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart'ın hatırı sayılır bir etkisi vardı. Avrupa içerisinde de bu dönemde devam eden Koalisyon Savaşları vardı ve Fransa tek başına, karşısındaki koalisyon güçlerine karşı savaşıyordu. Napolyon, bu savaşlarda kazandığı başarılarla ününü ve gücünü arttırmıştı. Avusturya, Prusya ve Rusya Napolyon karşısında mağlup olmuşlardı. Napolyon'un asıl hedefi ise İngiltere'yi yenmekti. Zira Avrupa'da ve dünyadaki en etkili güç İngiltere'ydi. Napolyon'a göre, İngiltere'ye karşı bir başka güç olan Rusya'yı yanına çekmeliydi. İşte Napolyon bu hedefine ulaşmak için planlar yapıyordu.

Bu planlara göre, öncelikle görünürdeki düşman olan Rusya'ya karşı, Fransa-Osmanlı-İran üçlü ittifakı kurulacaktı. O devirde Osmanlı ve İran için en büyük tehdit Rusya olduğundan, bu iki devlet hiç itiraz etmeden ittifaka dahil olacaklardı. Sonrasında da Avrupa'da cereyan eden savaşlar çerçevesinde Napolyon, Rusya'yı ağır bir yenilgiye uğratabilecekti. Yenilmiş Rusya ve başındaki Çar I. Aleksandr, antlaşma yapmak için masaya oturacaktı. İşte o sırada Napolyon, gerçek amacını Rus Çarına açıklayacaktı. Napolyon, Rusya'yı istediği çizgiye çekmek için Osmanlı ve İran'ı feda edecekti. Napolyon, I. Aleksandr'ı ikna etmek için bunlarla da yetinmeyip, Osmanlı topraklarının paylaşılması konusunda teklifler ileri sürecekti. I. Aleksandr'ın en büyük zafiyeti buydu. Gerçekten de Napolyon'un bu planı tuttu ve ilk etapta Fransa-Osmanlı-İran üçlü ittifakı için elçiler görevlendirilip, müzakereler yapıldı. 1807 yılı bahar aylarında çok yoğun bir diplomasi yürütüldü. Bu arada Napolyon'un beklediği fırsat doğdu ve Rusya'yı, Haziran 1807'de Friedland'da ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu galibiyet sonrasında da Napolyon ile I. Aleksandr, antlaşma yapmak için Tilsit'te bir araya geldiler. Temmuz 1807'de imzalanan Tilsit Antlaşması'nda, Napolyon gerçek yüzünü ortaya koydu. Osmanlı ve İran, hiç ummadıkları bir durumla karşılaşmışlardı. Napolyon esas gagesi olan Rusya ittifakı uğruna, Osmanlı ve İran'ı bir koz olarak kullanmıştı. Sonuç

¹ Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, suluerler@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9098-7205.

itibariyle 1807 yılında yaşanan bu hadiseler ve diplomatik temaslar, uluslararası ilişkilerde çıkara dayalı güçlü devletlerin hesaplarının hangi boyutlarda olduğunu göstermişti.

Anahtar Kelimeler: Napolyon Bonapart, Osmanlı, İran, Fransa, Rusya

THE 1807 FRANCE-OTTOMAN-IRAN TRIPARTITE ALLIANCE PLANS BY NAPOLEON BONAPARTE AND CONSEQUENCES

Abstract

The Ottoman Empire was experiencing one of the most troubled periods in history during 1806 and 1807. In this period, "The New Order" reforms adapted by Selim III to reorganize the state started to fail. Seeing this as an opportunity, the anti-reformists started to plan to dethrone the sultan. On the other hand, the Ottoman-Russian war started in 1806 and the situation on the front was despicable for the Ottomans. The provocations of France were also effective in the outbreak of that war. At that time, the Emperor of France, Napoleon Bonaparte, had a considerable influence on the Ottoman Empire. Europe was also challenged by the Coalition Wars during that period, and France was fighting alone against a coalition of enemies. Napoleon's fame and power increased due to his success in this war. Austria, Prussia and Russia were defeated by Napoleon. Napoleon's main goal was to defeat the UK because the UK was the most influential power in Europe and the world. According to Napoleon, he had to draw another power, Russia, to his side to defeat the UK. Napoleon made plans to achieve this goal.

According to these plans, a tripartite France-Ottoman-Iran alliance should be established against Russia, the apparent enemy. Since Russia was the most significant threat to the Ottoman Empire and Iran at the time, these two states were expected to enter the alliance without any objection. Then, Napoleon would inflict a heavy defeat on Russia in the framework of the wars in Europe. The defeated Russia and its leader, Tsar Alexander I, would be forced to sign a treaty. It was then that Napoleon would reveal his true objective to the Russian Tsar. Napoleon planned to sacrifice the Ottoman Empire and Iran to convince Russia about his goals. To persuade Alexander I, Napoleon would also propose to share Ottoman lands with Russia. This was the greatest weakness of Alexander I. Indeed, Napoleon's plan worked, and initially, ambassadors were appointed, and negotiations were held for the tripartite France-Ottoman-Iran alliance. The spring of 1807 witnessed significant diplomatic moves. Meanwhile, the opportunity Napoleon had been waiting for arose and he inflicted a heavy defeat on Russia at Friedland in June 1807. After this victory, Napoleon and Alexander I met in Tilsit for a treaty. In the Treaty of Tilsit signed in July 1807, Napoleon revealed his true objectives. A big surprise was awaiting the Ottomans and Iranians. Napoleon used the Ottoman Empire and Iran as a trump card to achieve his main objective, an alliance with Russia. Thus, these events and diplomatic negotiations in 1807 demonstrated the extent of the calculations of powerful states based on their interests in international relations.

Keywords: Napoleon Bonaparte, Ottoman, Iran, France, Russia

Giriş

1807 senesi, Osmanlı Tarihi'nin belki de en sıkıntılı yıllarından biriydi. Bu yılda bir yandan devam eden Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Osmanlı'nın cephede aldığı yenilgiler birbirini izlerken bir yandan da İstanbul'da, III. Selim'in kurmaya çalıştığı Nizam-ı Cedid düzenine karşı olan kesimlerin, isyan hazırlığı söz konusuydu (Eren, 1997: C. X, 453-454). III. Selim, devlet içindeki gücünü kaybetmekte ve muhaliflerin güçlenmesinin boyutunun farkına varamamaktaydı. En nihayetinde de Mayıs 1807'de çıkan Kabakçı İsyanı ile III. Selim tahttan indirildi ve yerine IV. Mustafa tahta çıktı. Ancak bu taht değişikliği de Osmanlı'ya huzuru getirmedi, kargaşalık ortamı devletin her yerine sirayet etti (Karal, 1995: C. V, 77-85).

1807 yılında Osmanlı'nın durumu iç buhranlarla sürerken, aynı sene Avrupa'da meydana gelen ciddi gelişmeler vardı. Bunlardan en önemlisi Fransız İhtilali sonrası, Fransa'ya karşı Avrupalı müttefik devletler tarafından başlatılmış olan Koalisyon Savaşları'ydı (Armaoğlu, 1997: 41-48). Fransa ile koalisyon güçleri arasında kıyasıya bir çatışma vardı. Koalisyon güçlerinin arkasındaki en önemli güç İngiltere'ydi (Uçarol, 2008: 2-25). Ancak İngiltere, Avrupa içerisinde cereyan eden kara savaşlarına olabildiğince asker göndermeyip, müttefiklerine destekle yetinmekte ve denizlerdeki gücünü ortaya koymaktaydı. Bu arada 1807 yılı itibariyle Avrupa siyasetinin en önemli siması haline gelmiş olan Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart, gücünün zirve dönemindeydi (Davies, 2011: 759-760; Bayly, 2018: 135-140).

Napolyon için en önemli konu, İngiltere'yi nasıl dize getireceği meselesiydi. Bunun için hem coğrafi konumuyla hem de askeri gücüyle ön plana çıkan bir devletle ittifak kurması gerektiğine inanıyordu. Napolyon'un stratejisine göre, buna en uygun devlet Rusya'ydı. Rusya'nın hem Avrupa içlerine uzanan hem de Asya'da geniş toprakları vardı ve askeri anlamda da Avusturya ve Prusya ile kıyaslandığında daha iyi durumdaydı. (Esmer, 1944: 72-73).

Rusya, Fransa'nın istediği çizgiye nasıl çekilecek ve ne şekilde bir ittifak kurulacaktı? Zira Fransa'ya karşı 1792'den beri yürütülen Koalisyon Savaşları'nda Rusya, koalisyon güçlerinin yanında savaşmış ve kayıplar vermişti. Yine Rusya yönetim yapısı itibariyle ihtilal fikirlerine, cumhuriyete ve halkın yönetime katılması gibi söylemlere karşıydı. Ayrıca Napolyon'un oluşturmaya çalıştığı sisteme en çok muhalefet eden devletlerden biri Rusya'ydı. Bunları çok iyi analiz eden Napolyon, 1800-1801 arasında o zamanki Rus Çarı I. Pavel'i (Paul) ikna etme adına çok

uğraşmış ve başta Osmanlı coğrafyası olmak üzere, bazı toprak paylaşımalarını teklif edip, yanına çekmeyi de bilmişti (Karal, 1995: C. V, 44; Kurat 2011: 48).

O zamanlar her şeyin yolunda gittiğini zanneden Napolyon, birdenbire bütün dengeleri değiştirme gücüne sahip olan İngiltere'nin hamlesini hesap edememişti. Nitekim İngiltere, I. Pavel'in Napolyon ile anlaşacağını görünce, hemen diplomasiyi ve ekonomik unsurları devreye sokmuştu. İngiltere, Rusya içerisinde Çar'ın karşıtlarını elde edip, büyük bir muhalefet cephesi oluşturmuştu. En nihayetinde de Rusya içerisinde Çar I. Pavel'e karşı Mart 1801'de bir darbe yapılmış ve Çar öldürülmüştü. Yerine de oğlu I. Aleksandr geçmişti. Yeni Çar'ın ilk yaptığı işlerden biri, babasının Fransa ile yaptığı ittifaka son vermek olmuştu (Cevdet, 1309: C.VII, 115; Karal, 1995: C. V, 45-46; Kurat, 2011: 48).

Böylece Napolyon'un Rusya ile ittifak hamlesinin ilk perdesi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Akabinde de 1802-1807 yılları arasında Avrupa'da yaşanan gelişmeler ve Koalisyon Savaşları bağlamında Fransa üstünlüğünü ortaya koyarken, Napolyon elde ettiği güçle kendisini imparator ilan etmiş ve tek adam olarak Fransa'da yönetimi ele almıştı (Esmer, 1944: 71). Ancak bu dönemde Avrupa'daki dengeler o kadar çok değişmişti ki, dost-düşman sınıflandırmaları bile belli olmaz bir hal almıştı.

Bunu Osmanlı özelinde bir örnekle açıklayacak olursak. Osmanlı Devleti, 1798 senesinde Mısır'ı işgal eden Fransa'ya karşı -denge siyaseti çerçevesinde- bu devlete düşman olan İngiltere ve Rusya ile ittifak kurmuştu. İngiltere ve Rusya'nın yardımıyla da Fransa Mısır'dan çıkarılmıştı (Uluerler, 2020: 62-66). O süreçte Osmanlı için en belirgin düşman Fransa idi. Ancak 1802 sonrasında meydana gelen gelişmeler öyle bir hal almıştı ki, bu sefer de İngiltere ve Rusya'nın bazı tutumları, Osmanlı tarafında rahatsızlık oluşturmuş, müttefik olan bu devletlere karşı güvensizlik başlamıştı. Zira İngiltere, Mısır'dan elini çekmeyip, buranın iç işlerine müdahale ettiği gibi, Rusya da Adriyatik'te rahat durmayıp, tarihi emelleri doğrultusunda Osmanlı içindeki Slavcılık söylemini sürdürmeye başlamıştı (Sertoğlu, 2011: C. V, 2806).

Bu tehditler karşısında bunalan Osmanlı yönetimi, kendisine yakınlık göstermeye başlayan ve bu iki devletle düşman olan eski hasmı Fransa'ya, yanaşmak zorunda kalmıştı. Bu durumu çok iyi değerlendiren Napolyon, kendi hedefleri bağlamında Osmanlı'yı iyice tahrik edip, 1806 yılında Rusya ile Osmanlı'nın harbe tutuşmasını sağlamıştı. 1807 yılı başında Rusya'ya destek veren İngiltere, bir donanmasını İstanbul önlerine gönderip, resmen Osmanlı Devleti'ni tehdit etmişti. Akabinde de

İngiltere, Mısır'ı işgal etmeye kalkmıştı (Karal, 1995: C. V, 50-52). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere kimin kime ne zaman müttefik veya düşman olacağı belli olmayan bir süreç yaşanıyordu.

Bu zaman zarfında Osmanlı Devleti'nin Paris'teki elçisi Muhib Efendi'nin, Napolyon'un tavırları ve Osmanlı'ya ilişkin tutumuna yönelik ifade ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, diplomasinin ve iki yüzlü siyasetin boyutları ortaya çıkmaktaydı. Esasında Napolyon ve Fransa Dış İşleri Bakanı Talleyrand'ın söylemleri samimiyetten uzaktı. Bunu iyi görmek lazımdı. Ancak Osmanlı'nın mevcut durumu ve Fransa'ya bel bağlamış hali, en büyük çıkmazını oluşturuyordu (Günay, 2009: 42-65)

Böyle bir siyasi atmosfer içerisinde Napolyon'un planlarına göre, öncelikle Osmanlı ve İran, Fransa'nın yanına çekilmeliydi. Bu iki devleti elde etmenin en kolay yolu da Osmanlı ve İran için kadim düşman olan ve en ciddi tehdit olarak görülen Rusya kozunu kullanmaktı (Esmer, 1944: 74-75; Palmer, 1992: 77). Rusya, o sıralar hem Osmanlı hem de İran için en büyük tehditti. Osmanlı ve İran'ın o zamana kadar Rusya ile yaptıkları harplerde aldıkları mağlubiyetler ve kaybettikleri topraklar ortadaydı. Bilhassa Osmanlı açısından Rusya'ya Kırım'ın terki, devletin ve halkın hafızasında unutulmamış büyük bir yıkımdı. İran için de durum aynıydı, Rus tehdidi ve yayılması Gürcistan, Azerbaycan havalisi üzerinden İran'ı korkutmaktaydı.

1. Napolyon'un Planı: Fransa-Osmanlı-İran İttifakının Perde Arkası

Napolyon, Osmanlı ve İran'ı yanına çekip, Rusya'ya karşı üçlü bir ittifak kurulması için harekete geçti (Anderson, 2010, 55). Bu kapsamda müzakereler yapıldı. Zaten yukarıda da değindiğimiz üzere, 1806 yılında Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlamasının arka planında Fransız tahrikleri rol oynamıştı (Hatt-ı Hümayun, 5946; Karal, 1995: C. V, 50-51). Osmanlı Devleti sıkıntılı durumu dolayısıyla Rusya ile bir savaşa girmeyi istememesine rağmen, Fransa'nın önerileri doğrultusunda bazı adımlar atması, bilhassa da Eflak-Boğdan Voyvodalarının görevlerinden alınmaları konusu (Hatt-ı Hümayun, 144/6014), Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmasına sebep olmuştu. Bu sebeple Osmanlı yönetiminin, o süreçte Fransa'nın ittifak önerisini kabul etmekten başka çaresi yoktu. İran'ın da Rusya karşısında Batılı bir güçle ittifak kurma hayali ve hevesi vardı (Asım, 2015: C. I, 270-272).

Bu noktada bahsettiğimiz dönemle ilgili şurası da unutulmamalıdır. Gerek Osmanlı ve gerekse de İran'ın mevcut durumları, Batılı bir güçle kıyas edilemeyecek derecede sıkıntılıydı. İktisadi, siyasi, askeri alanlarda Osmanlı ve İran'ın, Batı karşısında geri kaldıkları bir hakikatti. İki devlette de zamanın icaplarına göre ıslahat

girişimleri söz konusuydu. Öngörülen bu yeniliklerin gerçekleşebilmesi için Batılı gelişmiş bir devletten yardım almaları lazımdı.

Böyle ikilemler arasında kalmış olan ve Fransa'nın ittifak önerisine olumlu yaklaşan Osmanlı yönetimi, ilk olarak Rafi Efendi'yi ittifak müzakerelerinin detayını görüşmek üzere İran'a görevlendirmişti. İran Mirza Rıza'yı, Fransa'ya elçi olarak gönderirken, Osmanlı ise Vahid Efendi'yi Fransa'ya elçilikle görevlendirmişti. O devirde Osmanlı yönetimi üzerindeki etkisi devam eden Fransız elçisi Sebastiani de İstanbul'da bulunuyordu (Cevdet Hariciye: 60/2964; Cevdet, 1309: C.VIII, 218-219).

Esasında Napolyon, önceden de Avrupalı güçlerden biriyle İngiltere'ye karşı ittifak kurmak istemişti. Bu çerçevede önce Prusya, sonrasında da Avusturya'yı yanına çekmek için uğraşmış, ancak bir sonuç elde edememişti. Sonunda da Rusya ile bu planını gerçekleştirmeye yönelmişti. Napolyon, öncelikle Rusya'yı cephede ağır bir yenilgiye uğratarak, masaya öyle oturmayı hedeflemiştir. Cephede Fransa karşısında ağır bir yenilgi alacak olan Rusya, eli kolu bağlı bir şekilde masaya oturacaktı (Driault; 2013: 112-130). Napolyon, Rus Çarı I. Aleksandr'ın zafiyetlerinden hareketle de bazı toprak önerilerini gündeme getirecekti. Napolyon, olası Fransa-Rusya ittifakına engel teşkil edecek devletin Avusturya olacağını da biliyordu. Avusturya'ya da bir nevi sus payı kabilinden Osmanlı topraklarından bazı yerleri vaat edecekti (Kurat, 1987: 300-301).

Bunların gerçekleşebilmesi için cephede Napolyon'un büyük bir galibiyet alması şarttı. Napolyon, bu hesaplarına ve hedeflerine bağlı olarak, Avrupa içerisinde Fransa'ya karşı yürütülen Koalisyon Savaşları'nda birkaç kez müttefikleri yenilgiye uğratmıştı. Rusya ise çok ağır bir yenilgi almamıştı. Bu sebeple Rusya'ya yakın Lehistan havalisine askeri yığınaklarını yapan Napolyon, burayı üs haline getirmişti. Gerçi bu durum Fransız ordusu içerisinde rahatsızlıklara sebep olmuştu. Zira Lehistan, Fransa'nın merkezine uzak bir bölgeydi (Anderson, 2010: 53-56).

Napolyon'un hazırlıkları bu şekilde devam edip, elde ettiği başarılarla kendisine güveni üst noktadayken, Fransa'ya karşı Koalisyon Savaşları'nı yürüten Avusturya, Prusya ve Rusya, aldıkları mağlubiyetler dolayısıyla, Fransa'yla kalıcı bir barışın yapılmasını istemekteydiler. Ancak Koalisyon güçlerinin arkasındaki en önemli güç olan İngiltere, Fransa ile bir barışın yapılmasına sıcak bakmıyordu. İngiltere, bir şekilde askeri güç noktasında güvendiği Rusya'nın ve diğer müttefiklerin, Fransa'yı eninde sonunda mağlup edeceğine inanıyordu (Cevdet, 1309: C.VIII, 219).

İngiltere, koalisyon ortakları olan Rusya, Avusturya ve Prusya'ya zaman kazandırmak için taktiksel bir hareket planı olarak, Fransa ile görünürde barış görüşmelerine başlanılmasını da uygun görmüştü. Ancak Savaşlardan iyice yorulmuş ve yıpranmış olan Avusturya, İngiltere'nin bu planına sıcak bakmıyordu (Sorel, 1955: C. VII, 3-50). Avusturya yönetimine göre, bir yandan barış müzakerelerinin oyalayıcı olması, bir yandan da küçük çaplı çatışmaların devam etmesi, Avusturya'nın kaldırabileceği bir plan değildi. O dönemde Fransa'nın asker sayısı büyük oranlara ulaşmıştı. Bu meyanda İspanya da ciddi anlamda bir tereddüt içerisindeydi. İspanya, Fransa'dan çekiniyordu ve Koalisyon güçlerinin Fransa'ya karşı harekete geçmesi halinde kendisi de savaş açma niyetindeydi. Kısacası Avrupa'daki durum öyle bir hal almıştı ki, neyin ne zaman ne şekilde olacağını kestirebilmek imkânsızdı (Driault; 2013: 130-141; Uçarol, 2008: 24-26).

2. Osmanlı Devleti'nin Fransa ve İran ile Kurulacak İttifakla İlgili Attığı Adımlar

Osmanlı Devleti açısından duruma baktığımızda, Fransa ve İran'la birlikte üçlü ittifakın kurulması bağlamında, Osmanlı'nın Fransa'ya gönderdiği elçisi Vahid Efendi kendisine verilen talimatla (Hatt-ı Hümayun: 145/6096), Mart 1807'de Lehistan'ın merkezi olan Varşova'ya ulaşmıştı. Yukarıda da değindiğimiz üzere Napolyon askeri hazırlıkları için burayı askeri üs seçmişti. Mart başında buraya varan Vahid Efendi, Napolyon ile görüşebilmek için epeyce beklemişti. Ancak Napolyon bir türlü kendisini huzuruna kabul etmemişti (Asım, 2015: C. I, 410-411). Hatta Vahid Efendi, bu durumu ve rahatsızlığını Fransa Dış İşleri Bakanı Talleyrand'a iletmışti. Talleyrand ise bugün yarın görüşürsünüz sözleri ile Osmanlı elçisini oyalamaya devam etmişti. Bu oyalama yaklaşık üç ay sürmüştü.

Bu vaziyete yönelik Osmanlı yönetimindeki algı ise şuydu. Fransa'dan gelen teklif doğrultusunda Rusya'ya karşı oluşturulmak istenen Fransa-Osmanlı-İran ittifakı kabul edilmişti. Ancak Fransa işi ağırdan alıyordu. Napolyon'un esas niyetinin ne olduğunun bilinmemesi, Osmanlı'yı ciddi anlamda rahatsız etmeye başlamıştı. Cevdet'in ifade ettiği üzere, Fransa'nın İstanbul'daki elçisi Sebastiani ise Osmanlı yöneticilerine "*tatlı tatlı vaatlerde*" bulunuyordu. Ayrıca Sebastiani'nin o kadar tuhaf istekleri vardı ki, bazıları akla ziyan türdendi. Bunlardan en dikkat çekenini ise şuydu. Dalmaçya'daki Fransız askerinin Osmanlı topraklarından geçip, İstanbul'a gelmesine izin verilmesiydi. Bu Osmanlı yönetimince kabulü mümkün olmayan bir şeydi (Cevdet, 1309: C.VIII, 220-221).

Aslında yaşananların hepsi Napolyon'un planlarının bir parçasıydı. Napolyon, Rusya ile kendi istediği çizgide bir ittifak yapmayı hedefine koymuştu (Günay, 2009: 72-73). Bunun için de Rusya'yı öncesinde bir meydan savaşında yenip, öyle masaya oturmak istiyordu. Bu sağlanıncaya kadar, Osmanlı Devleti'ni ve İran'ı elinin altında tutup, Rusya'ya karşı kullanmak, Napolyon'un ana planı dahilindeydi. 1806 yılında başlayan Osmanlı-Rus harbinde iki tarafın birbirini iyice yıpratması, Napolyon için bulunmaz bir fırsattı. Bu savaş neticesinde perişan olan Osmanlı, bütünüyle Napolyon'un istediğini yapacak hale gelecek, Rusya da Fransa'nın Koalisyon Savaşları bağlamında bir saldırısını kaldıramayacak ve mağlup olacaktı (Süslü, 1983 a: 272-274).

Bundan dolayı da Napolyon, Varşova'ya gelmiş olan Osmanlı ve İran elçilerini oyalayıp, onlarla görüşmüyordu. Osmanlı ve İran yönetimleri ise, Rusya'ya karşı Fransa ile ittifak kuracaklarını zannediyorlardı (Asım, 2015: C. I, 412). Osmanlı elçisi Vahid Efendi'nin üç ay müddetle Napolyon ile görüşmemesi bunun kanıtıdır. Aynı durum İran elçisi Mirza Rıza için de geçerliydi. Napolyon ile bir türlü görüşemeyen iki elçi, sürekli Fransa Dış İşleri Bakanı Talleyrand'ın kapısını aşındırıyorlardı (Uluerler, 2009, 137-138). O devrin en önemli politik şahsiyetlerinden biri olan Talleyrand, Osmanlı ve İran elçilerini türlü bahanelerle oyalıyordu. Talleyrand, bir yandan da bütünüyle Fransa'nın çıkarlarını esas alacak anlaşmaları, bir oldu bitti ile bu iki elçiye imzalatmanın hesaplarını yapmaktaydı (Cevdet, 1309: C.VIII, 221).

Napolyon-Talleyrand ikilisi, bu hesaplara bağlı olarak daha kolay elde etmeyi başardığı ve dünya siyasetinin hangi boyutta olduğunu fark edemeyen İran elçisi Mirza Rıza'ya, İngiltere ve Rusya aleyhine olmak üzere bir anlaşmayı imzalatmıştı (Günay, 2009: 340; Sykes, 1915: C. II, 401). Mayıs 1807'de Fransa ile İran arasında imzalanan Finkestein Antlaşması'ndan Napolyon'un amacı, İran'ı bir araç olarak kullanmaktı (Driault; 2013: 156-162; Asım, 2015: C. II, 1004). Bu kapsamda Gürcistan, İran'a vaat edilmişti. Hindistan coğrafyasına yakınlığı dolayısıyla İran, İngiltere'ye karşı göz dağı vermek için kullanılacaktı. O sıralar İran'ın en çok ihtiyaç duyduğu askeri yardım ve yenileşme konusunda, Fransa'nın uzman heyetler göndereceği de bu antlaşmada yer almıştı. Kısacası İran bu antlaşma bağlamında, umduğu Fransız yardımını alacağını ve ittifak kuracağını sanmıştı (Süslü, 1983 a: 275).

Talleyrand ile görüşen Osmanlı elçisi Vahid Efendi ise, Avrupa politikası noktasında Mirza Rıza'ya göre daha tecrübeli olduğundan, Talleyrand'ın böyle bir anlaşma

teklifini kabul etmemiştir (Hatt-ı Hümayun: 1361/53574; Süslü, 1983 a: 275-276). Vahid Efendi, Napolyon'la görüşme umuduyla da epeyce Varşova'da beklemek zorunda kalmıştır (Hatt-ı Hümayun: 1205/47278). En nihayetinde de Napolyon, Vahid Efendi'yi kabul etmiştir (Driault; 2013: 154; Asım, 2015: C. II, 846, 851-852, 985, 1003-1004). Tamda o sırada İstanbul'da Kabakçı İsyanı olmuş ve III. Selim tahttan indirilmiş, yerine IV. Mustafa geçmiştir (Eren, 1997: C. X, 453-454).

2 Haziran 1807 tarihinde Finkestein'de yapılan görüşmede Vahid Efendi, padişahın mektubunu Napolyon'a sunmuş ve görüşme yapmışlardı (Cevdet, 1309: C.VIII, 221; Hatt-ı Hümayun: 1367/54136). Bu görüşme sonrasında da müzakerelerin sürdürülmesi noktasında, Napolyon'un görevlendirdiği başka bir yetkili ile sürecin devamı kararlaştırılmıştı. Vahid Efendi ile Napolyon arasındaki görüşmenin en önemli gündem konusu, bu görüşmeden birkaç gün önce, 29 Mayıs 1807'de, İstanbul'da yaşanan ihtilal ve III. Selim'in tahttan indirilmesi meselesi olmuştu (Asım, 2015: C. II, 1005-1006).

Vahid Efendi'nin, Napolyon ile yaptığı görüşmenin ilginç yanlarından biri ise şuydu. Vahid Efendi'nin Napolyon'a sunduğu mektup, Mart 1807'de kendisine verilen ve Padişah III. Selim'in mektubuydu. Ancak şimdi III. Selim tahttan indirilmiş, İstanbul karışmıştı. Napolyon ise o sıralar Fransa'ya karşı oluşturulmuş olan Dördüncü Koalisyon Savaşları'nda müttefik devletlere karşı savaşmaktaydı. Bu savaşlar ekseninde de 19 Mart-24 Mayıs 1807 tarihleri arasında Prusya'yı mağlup edip, Danzig'i (Gdansk) almıştı (Uçarol, 2008, 25-26). Kuşatma harbi olan bu savaşta Rusya, Prusya'ya destek olmasına rağmen Fransa durdurulamamıştı.

Bu galibiyet Napolyon'un gücünü göstermesi ve gururunun artması açısından büyük bir başarı olmuştu. Kısacası Avrupa'da Dördüncü Koalisyon Savaşları'nda Napolyon galibiyetler alırken, Osmanlı Devleti Kabakçı İsyanı sonrasında tam bir kargaşalık içerisine girmişti. Vahid Efendi, görüşmede Danzig galibiyeti dolayısıyla Napolyon'u tebrik etmişti. Napolyon, Vahid Efendi ile olan görüşmesinden sonra Varşova'dan ayrılmıştı. Vahid Efendi ise ittifak anlaşması umuduyla bir müddet daha burada boşuna beklemişti (Cevdet, 1309: C.VIII, 221).

Danzig galibiyeti sonrası, Napolyon'un ana hedefi haline Rusya gelmişti. Aslında Rusya, olası bir Fransız saldırısına karşı hazırlıklarını yapmıştı. Rusların, o sıralar müttefik olarak en çok güvendikleri devlet Prusya idi. Bu çerçevede 5 Haziran 1807 tarihinde Fransız-Rus savaşı başlamıştı. Napolyon ordusunun iyi teçhizli gücü karşısında duramayan Rus ordusu geri çekilmişti. Savaşın cereyan ettiği yerde Fransız ve Rus ordusunun sayıları yaklaşık olarak birbirlerine denk olmasına karşın,

14 Haziran 1807 tarihinde Friedland mevkiinde yapılan savaşı Fransa kazanmıştı (Günay, 2009: 81-82; Esmer, 1944: 78). Rus ordusunun kaybı büyük olmuş Çar I. Aleksandr, aldığı yenilgi dolayısıyla büyük bir şok yaşamıştı. Böyle giderse Fransızların Rusya içlerine kadar gidebileceği endişesini taşıyan I. Aleksandr, korkuya kapılmıştı (Asım, 2015: C. II, 1017). Koalisyon güçleri açısından yaşanan olumsuzluklara rağmen, İngiltere savaşın devam etmesini istiyordu. Zira Rusya içlerine doğru gidecek Fransız ordusu bu zorlu coğrafyada büyük kayıplar verecekti. İngiltere, bu sebeple Rusya'nın savaşa devam etmesinden yanaydı (Anderson, 2010, 57-58).

I. Aleksandr, İngiltere gibi düşünmeyip, Napolyon ile derhal anlaşma yapma taraftarıydı. Napolyon, o sıralar ordusunun komuta merkezini Tilsit'te kurmuştu. Rusya ve Prusya, Fransa ile hemen bir mütareke imzaladı. 25 Haziran 1807 tarihinde de Niemen Nehri'nde bir salın üzerinde Napolyon ile I. Aleksandr ilk görüşmelerini yaptı. Sonrasında da Tilsit'e gelen I. Aleksandr, burada Napolyon ile barış müzakerelerini yürütmeye başladı (Hatt-ı Hümayun: 14149; Asım, 2015: C. II, 1014; Süslü, 1983 b: 746).

Cevdet'in ifadesine göre, gece gündüz demeden görüşmelerini sürdüren iki imparator arasında bir muhabbet oluşmuştu. Bu meyanda Prusya Kralı III. Friedrich Wilhelm de çaresiz bir şekilde Tilsit'e gelmişti. Prusya Kralı, Napolyon'dan ilgi görmediği gibi önceden aralarında her halde ve şartta birbirlerinin yanında olma sözünü veren I. Aleksandr'dan da bir yakınlık görememişti. Olan bitenler karşısında büyük şaşkınlık yaşadığını tahmin edebileceğimiz III. Friedrich Wilhelm, devletler arası ilişkilerde daimî dostluk ve müttefiklik kavramlarının olmadığını, çıkarın her daim üst planda olduğunu anlamıştı. I. Aleksandr'ın Napolyon ile ortak hareket edeceği belli olmuştu. Napolyon'un temel gayesi, Rus Çarını kendi ittifakına dahil etmektir. (Cevdet, 1309: C.VIII, 222)

3. Napolyon'un Tilsit'te Ortaya Çıkan Planlarının Osmanlı'daki Yansıması

Napolyon, Rusya hedefi uğruna Osmanlı'yı feda etmeye hazırdı. Osmanlı Devleti, O'nun için bir araçtı. Napolyon'un Osmanlı'yı gözden çıkarmasına sebep olacak bir neden de kendince hazırdı. Bu da III. Selim'in tahttan indirilmiş olmasıydı. Gerçekten de bu bahaneyi Napolyon çok iyi kullandı. Napolyon'un, I. Aleksandr ile arasında geçen konuşmada söylediği rivayet edilen ifadeler de ilginçti. Buna göre Kabakçı İsyanı ve III. Selim'in tahttan indirilmesini kendince büyük bir kurtarıcı hadise olarak gören Napolyon, güya III. Selim'i kendisinin samimi dostu ve müttefiki olarak gördüğünü, Osmanlı'ya arka çıkıp destek olmakla, Osmanlı'nın eski

gücüne ulaşacağını zannettiğini, ancak bunun boş bir hayal olduğunu belirtmişti. Napolyon'a göre, kendini idare etmekten aciz olan Osmanlı'nın parçalanıp, İngilizlere kaptırmanın önüne geçilmeliydi. Osmanlı coğrafyası parçalanıp bölünecekse, bunu Fransa ile Rusya birlikte yapmalıydı. İşte Napolyon'un özetlemeye çalıştığımız ifadeleri bu merkezdeydi. Hiç şüphesiz bundan büyük bir memnuniyet duyan da I. Aleksandr olmuştu (Driault; 2013: 184-190; Süslü, 1983 b: 747-750; Karal, 1995: 98-99).

Napolyon'un, siyasi anlamda dürüstlükten yoksun gibi görünmekle birlikte, dünya siyasetinin gerçekliği gereğince ve Fransa'nın menfaatleri noktasında hareket ettiği de ortadadır. Osmanlı Devleti'nin 1807 senesi yaz ayları itibariyle, içinde bulunduğu durum ise gerçekten vahimdi. Osmanlı'nın içinde bulunduğu kargaşalıktan nasıl çıkacağı da belirsizdi (Shaw, 2008: 490-502). Napolyon, I. Aleksandr ile yaptığı uzun görüşmelerde Fransız-Rus ittifakının Rusya için çok önemli getiriler sağlayacağını anlatıp, O'nu ikna etmeye çalışmıştı. Bu meyanda Fransa'nın da toprak bakımından genişlemesinden Rusya'nın herhangi bir huzursuzluk yaşamaması gerektiğini dile getiren Napolyon'un, Rusya'dan ilk etapta istediği şey, İngiltere ile arasına mesafe koyup bu devletten uzaklaşmasıydı. İngiltere'nin dünya okyanuslarında oluşturduğu hakimiyet, Rusya için de tehditti. İngiltere, Koalisyon Savaşları müddetinde de askerini Avrupa içerisine göndermemişti. Fransa'ya karşı savaş, bedel ödeyenler Avusturya, Prusya ve Rusya olmuştu. Kısacası bu ve benzeri ifadelerle I. Aleksandr üzerinde psikolojik baskı kuran ve O'nu ikna etmeye çalışan Napolyon, Tilsit Antlaşması sonrasında da Avrupa içinde oluşacak düzende ve çizilecek yeni haritada Rusya'nın kollaracağını ifade etmişti (Driault; 2013: 187-195; Cevdet, 1309: C.VIII, 222).

Tüm bunlardan ortaya çıkan sonuç şudur. Napolyon, Rusya gibi güçlü bir devleti yanına alıp, İngiltere'ye büyük bir darbe vurmak istiyordu. Nitekim Tilsit Antlaşması müzakerelerinde Fransa'nın, Rusya ile hareket edecek bir planı oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Bu planın nihai sonucu ise Osmanlı topraklarının paylaşımıydı. Osmanlı topraklarının paylaşılması meselesi de hiç şüphesiz I. Aleksandr'ı ziyadesiyle memnun eden ve bir an evvel bu işe girişilmesini istemesine neden olan bir husustu. Napolyon, I. Aleksandr'ın bu zafiyetini bildiğinden bu söylemini vurgulamaktan çekinmemişti. Bu noktada şu hususun da altını çizmek yerinde olacaktır. Hadiselerin akışından ve Napolyon'un söylemlerinden, Osmanlı topraklarının bölüşümünde kendisinin ne kadar istekli ve samimi olduğu da belli değildir. Hiç şüphesiz Napolyon, bu konuyu da büyük bir koz olarak kullanmaktan çekinmemişti.

Nitekim bu paylaşım planlarında Napolyon ile I. Aleksandr'ın ters düştükleri görülmektedir. I. Aleksandr bu işin hemen olmasını isterken, Napolyon aceleci davranmaktan yana değildi. I. Aleksandr, hiç vakit kaybetmeden ve herhangi bir sebep olmaksızın Osmanlı topraklarını taksim edelim diyordu. Napolyon ise meselenin büyüklüğüne ve konunun önemine binaen acele edilmesini istemiyordu (Driault; 2013: 190). Napolyon, Tilsit Antlaşması hükmü uyarınca Fransa'nın, Rusya ile Osmanlı arasında yapacağı arabuluculuk teklifine, Osmanlı itiraz ederse harekete geçilmesinden yanaydı. I. Aleksandr ise bunu gereksiz görüyordu ve herhangi bir gerekçe olmadan, Baserabya ile Eflak-Boğdan'ı derhal zapt etmek istiyordu (Cevdet, 1309: C.VIII, 223).

Görünürde bu yerlerle ilgili Napolyon'un, Rus Çarına bir itirazı yoktu. Ancak Avrupa iç dengeleri bağlamında da hareket edilmesi gerektiğini bilen Napolyon, Rusya'nın gerçek anlamda Fransa'nın yanında durup durmayacağından emin değildi ve bunu görmek istiyordu. Bu durumu da I. Aleksandr'a belirtmişti. Tüm bu hususlara ek olarak Napolyon ile I. Aleksandr arasında Osmanlı topraklarını taksim etme planının çerçevesi, aslında daha da büyüktü. Nitekim yukarıda ifade edilen yerlere ek olarak Bulgaristan toprakları Rusya'da kalacak, Fransa ise Mora, Girit ve Arnavutluk'u alacaktı. Avusturya bu taksime rıza gösterip sessiz kalırsa, Bosna ve Sırbistan'ın Avusturya'ya bırakılması iki imparator tarafından ön görülmüştü (Driault; 2013: 187-189).

Bahsi geçen bu yerler ve bu yerlerin kimde kalacağına dair bir sıkıntı görünmüyordu. Ancak asıl sorun İstanbul'un kimde kalacağı meselesiydi. Napolyon ile I. Aleksandr'ın bir türlü anlaşamadıkları konu buydu. I. Aleksandr, Osmanlı topraklarının taksimi konusunda İstanbul'la birlikte bütün Rumeli topraklarının ve Akdeniz adalarının da bölüşülmesini istiyordu. Napolyon ise buna sıcak bakmıyordu. Hatta rivayete göre Napolyon, Osmanlı haritası üzerinde parmağını İstanbul'un üzerine koyup; "*İstanbul, İstanbul hiç hiçbir vakit seni terk edemem sen merkez-i hükümet-i 'âlemsin*" demişti. Napolyon'un, İstanbul'u dünyanın yönetim merkezi olarak görmesi, buranın jeostratejik ve jeopolitik konumundan ileri geliyordu. İstanbul'a hâkim olan dünyaya hâkim olur düşüncesinin kaynağı da bu idi. İşte bu mesele, Fransa ve Rusya'nın gerçek anlamda ittifak kurmasının önündeki en büyük engeldi. (Cevdet, 1309: C.VIII, 224; Palmer, 1992: 78; Aksun, 1995, C. III, 99)

Napolyon, I. Aleksandr'ın İstanbul ve Rumeli konusundaki ısrarlarını görünce, ittifakın olmama ihtimalini de göz önünde bulundurup, Osmanlı'yı bir koz olarak

kullanma adına elinin altında tutmanın gerekliliğine inanmıştı. Tabii Osmanlı yönetimini kırdığını ve kendisine yönelik Osmanlı'daki güvensizliği tahmin edebildiği için de bazı gerekçeler ileri sürmesi gerektiğini biliyordu. Aslında bu gerekçeler de hazırды. Kabakçı İsyanı ve III. Selim'in tahttan indirilmesi, Napolyon'un kullanacağı en elverişli sebepler arasındaydı.

4. Tilsit Antlaşması: Osmanlı ve İran'ın Büyük Hayal Kırıklığı

Tilsit Antlaşması bağlamında şöyle bir tablo ortaya çıkmıştı. Fransa, Rusya için Osmanlı'yı feda etmişti. Aynı şekilde Rusya da Fransa için Prusya'yı ve Koalisyon Savaşları'ndaki diğer müttefiklerini yalnız bırakmıştı. Nasıl ki Osmanlı Devleti Fransa'dan yediği darbenin şoku altındaysa, Prusya'da en sadık müttefiki zannettiği Rusya'nın ihanetini görmüştü. Prusya Kralı III. Friedrich Wilhelm çok iyi biliyordu ki, Rusya desteği olmadan Fransa ile Prusya arasında yaşanacak bir harpte ağır bir yenilgi alacaktı. Bu sebeple Fransa'ya boyun eğmek zorundaydı (Süslü. 1983 b): 750). Sonuç itibarıyla 8 Temmuz 1807'de Tilsit'te Fransa, Rusya ve Prusya arasında antlaşma imzalandı. Tilsit Antlaşması'na ilişkin detaylara girmeden, Osmanlı açısından içeriğine baktığımızda; Fransa, Rusya'yla birlikte hareket edecek ve Osmanlı üzerinde baskı oluşturacaktı (Cevdet, 1309: C.VIII, 224-225).

Yine Fransa ile Rusya arasında var olduğu söylenen gizli antlaşmaya göre de iki devlet arasında karada ve denizde kalıcı bir ittifakın olduğu, birlikte hareket edecekleri konusu vardı. Osmanlı'yı ilgilendiren en önemli husus ise Fransa, -Rusya lehine olmak üzere- hali hazırda devam eden Osmanlı-Rus Savaşı'nda arabulucu rolüyle devreye girecekti (Armaoğlu, 1997: 94). Şayet Osmanlı bu arabuluculuğu kabul etmezse, Fransa ve Rusya ortaklaşa Osmanlı üzerine hareket edeceklerdi. Hiç şüphesiz Osmanlı yönetiminin öfkeye kapılmasına sebep olan husus bu idi (Driault; 2013: 193-194). Zira Osmanlı'nın Rusya ile harbi Napolyon'un tahrikleriyle ve bilinçli bir şekilde başlamıştı. Ancak Napolyon gidip Rusya ile anlaşmış ve Osmanlı'yı gözden çıkarmıştı (Günay, 2009: 83-84).

Bu tarihi bir gerçeklik olmakla birlikte başka bir gerçeklik daha vardı ki, o da Osmanlı'nın içinde bulunduğu karışık durumdu. Bu vaziyet Osmanlı'nın Fransa ile diplomatik olarak çekişmesine imkân vermemekteydi. Osmanlı Devleti'nde IV. Mustafa ve onu iktidara getiren ekibin en önemli sorunlarından biri, cephede Osmanlı aleyhine devam eden Rus harbini bitirmektir. Bunun için de yine bir şekilde Fransa'ya ihtiyaç vardı. O zaman Napolyon'un Osmanlı'ya yaptığı vefasızlık bir kınama ile geçiştirilmeli, Fransa'nın arabuluculuğu kabul edilmeliydi. Bu konuda acele etme gereğini hisseden Osmanlı yönetimi, Galib Efendi'yi Rusya ile mütareke

görüşmelerini yapmak üzere görevlendirmişti. Yergöğü mevkiine giden Galib Efendi, burada Rus yetkililer ve arabulucu devlet olan Fransız delegeleri ile görüşmeye başlamıştı (25 Ağustos 1807). (Cevdet, 1309: C.VIII, 226-228, Asım, 2015: C. II, 1082-1090)

Napolyon ve Aleksandr'ın Tilsit'teki antlaşma maddeleri belli olduğu zaman, Paris'te bulunan Osmanlı elçisi Muhib Efendi'nin dışında, Fransa-Osmanlı-İran ittifakı görüşmelerini yürütmekle özel olarak görevlendirilmiş olan Vahid Efendi, halen daha Varşova'da bulunuyordu. Vahid Efendi, Napolyon'un önceden Osmanlı'ya verdiği sözler çerçevesinde Tilsit müzakerelerine kendisinin de katılacağını zannetmişti. Nitekim hali hazırda Osmanlı ve Fransa, Rusya'ya karşı müttefikti. Hatta Vahid Efendi bunun için defalarca Talleyrand'a müracaat etmiş ancak bir sonuç alamamıştı. Napolyon, Tilsit Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Paris'e dönmüştü (Hatt-ı Hümayun: 1367/54126). Talleyrand ise Vahid Efendi'ye Tilsit Antlaşması'nın imzalanmış olduğuna dair bir bilgilendirme yazısı göndermiş, yüz yüze görüşmeye bile gerek duymamıştı. Olan bitenlerin ne anlama geldiğini fark eden Vahid Efendi, Varşova'da kalmasının bir anlamı olmadığını da görmüştü. Bu sebeple Tilsit Antlaşması'nın imzalanmasından birkaç gün sonra Varşova'dan ayrılıp, Viyana'ya gelmiş, bütün gelişmeleri de İstanbul'a bir rapor ile bildirmişti (Hatt-ı Hümayun: 1367/54140).

Osmanlı yönetimi ise, IV. Mustafa'nın tahta çıkışına ilişkin Napolyon'a yazılan Nâme-i Hümayûn'u derhal Viyana'daki Vahid Efendi'ye gönderip, Paris'e gitmesini ve Napolyon'a sunmasını istemişti (Hatt-ı Hümayun: 836/37743). Vahid Efendi'nin kaderi olan Napolyon'la görüşmeyi bekleme mecburiyeti Paris'te de tekrarlanmıştı. Napolyon, Paris yakınlarındaki sarayında dinlendiğinden, Vahid Efendi görüşmek için yirmi gün daha beklemek zorunda kalmıştı.

Bu meyanda Fransa iç politikasındaki duruma bakacak olursak. Napolyon'un başarıları halkı memnun etmiş ancak savaş yorgunluğu Fransızları bezdirmişti. Fransızlar için kalıcı genel bir barışın imzalanması, beklenti haline gelmişti. Bunu fark eden Napolyon, bir yandan da elde ettiği askeri başarılar ve zaferlerden ele geçen savaş tazminatlarından hareketle ülkenin imarı işine girişmişti. 1807 yılı itibarıyla Fransa'nın bütçesinde gelir giderden fazla idi. Kanallar, köprüler, yollar vs. yapımına hız verilmişti. Tüm bu yatırımlara rağmen Napolyon'un temel hedefi, İngiltere'yi yenmekti. Bunu da bir kara savaşı ile yapmak istiyordu.

Çünkü denizlerde İngiltere'yi yenmek pek mümkün değildi. Bu sebeple de Avrupa'da önceden Fransa'ya karşı Koalisyon gücü oluşturup, savaşı veya

savaşmayıp arka planda kalan devletlerin hepsini yanına çekmek istiyordu. Napolyon'un düşüncesinde İspanya, Portekiz, İtalya, Danimarka, İsveç vd. devletlerle ilgili farklı hesaplar olup, temelde İngiltere'yi zora sokacak adımlar atmaktaydı. Bu süre zarfında Papa ile Napolyon'un arası açılmış, Napolyon, Papa'yı tehdit etmekten de geri durmamıştı. İspanya'nın da o sıralar yaşadığı siyasi sorunlar ve ülke yönetimindeki başı boşluk Napolyon'un işine gelen bir diğer husustur. Her açıdan sorunlu bir görüntü veren İspanya'daki Bourbon hanedanını sürüp, kardeşlerinden birini buraya kral olarak atamak Napolyon'un yakın plandaki hedeflerinden biri haline gelmişti. Bunlardan da anlaşılacağı üzere Napolyon'un sadece Osmanlı, İran ve Rusya ile sınırlı kalmayan, Avrupa'daki her devletle ilgili planları söz konusuydu (Cevdet, 1309: C. VIII, 229-230).

Bu bağlamda Tilsit'te, I. Aleksandr'ın ısrarlı bir şekilde gündeme getirmesine rağmen, Napolyon'un o sıralar taraftar olmadığı Rumeli topraklarının taksimi meselesi, iyiden iyiye gündeme gelmeye başlamıştı. Bu gelişmeye bağlı olarak Rusya'nın, Yedi Ada'nın Fransa'nın eline geçmesine rıza göstermesi ve buradaki askerini çekmesi de önemli bir adımdı (Sertoğlu, 2011: C. V, 2809, 2820). Yalnız burada şu hususun da altını çizmekte yarar var. Rus ordusunun üst kademesinde Fransa-Rusya ittifakına sıcak bakmayan ve İngiltere'ye yakın duran komutanlar vardı. Yani I. Aleksandr gibi bütün üst düzey Rus yöneticiler, Fransa ile kurulacak ittifak ve atılacak adımlar konusunda aynı şeyi düşünmüyorlardı (Driault; 2013: 190-213).

Napolyon'un Yedi Ada ile ilgili planı, Şark Meselesini tekrar gündeme getirmişti. Ancak o süreçte Osmanlı'nın bölüşülmesi ile ilgili görüşmeler sadece Napolyon ile I. Aleksandr arasında cereyan etmişti. Detayları bilen başka bir devlet yoktu. Hatta Talleyrand gibi Fransa'nın en önemli diplomatının bile konuyla ilgili detaylı bir bilgisi bulunmuyordu. Adriyatik kıyıları ile Mora ve Rumeli'nin ne şekilde Fransa ile Rusya arasında taksim edileceği, kimin nereyi alacağı netleştirilmemişti (Aksun, 1995: C. III, 99; Sertoğlu, 2011: C. V, 2820-2821). I. Aleksandr başından beri bu konuda aceleci, Napolyon ise zamana yayma taraftarıydı. Akdeniz'de hakimiyetini yerleştirme, burada İngilizleri etkisiz hale getirme adına Adriyatik Kıyıları ve Yedi Ada konusu, Napolyon'un öncelikli hedefiydi. Arnavutluk toprakları Napolyon'un ilk gündem konusuydu. Yanya'da Osmanlı valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın mevcudiyeti ve gücü, Napolyon'u rahatsız eden konuların başındaydı. Yine İşkodra mutasarrıfı İbrahim Paşa bir diğer etkili güçtü. Napolyon bu havalide bulunan ve kendi bölgelerinde güçlü olan bu iki Osmanlı idarecisinden kurtulmak istiyordu (Asım, 2015: C. II, 1100-1105; Günay, 2009: 84).

Yanya ve İşkodra valileri ile ilgili Osmanlı yönetimine müracaatta bulunan Napolyon, bu iki Osmanlı paşasından şikâyetçi olduğunu bildirmişti. Napolyon'un amacı şuydu. Şayet Osmanlı yönetimi Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa ile İşkodra mutasarrıfı İbrahim Paşa'yı azledip üzerlerine asker gönderirse, bu iki paşa derhal Osmanlı'ya isyan edecekti. Böylece bu havalide bir iç harp çıkacak, Napolyon da kolay bir şekilde buraları işgal edecekti. Cevdet'in tabiriyle, Napolyon, Osmanlı'nın bir uzvunu kendine kestirip buraları ele geçirmek istiyordu (Cevdet, 1309: C.VIII, 231).

Bu gelişmelerden de anlaşılacağı üzere Napolyon'un siyasi emellerinin ve bunu elde etmede uygulayacağı yöntemin sınırları yok gibiydi (Asım, 2015: C. II, 1106-1112). Yerinde duramayan ve büyük hesapların peşinde olan Napolyon'a karşın, Fransız halkı artık barışın olmasını istiyordu. Halbuki Napolyon'un Avrupa ve Asya coğrafyasının muhtelif yerlerine ilişkin büyük hayalleri vardı (Roberts, 2015: 432-433). Bu arada da Napolyon, Fransa'daki iç siyasetle ilgili olarak kardeşlerini üst makamlara getirmeye başlamıştı. Talleyrand'ın bürokrasi içerisinde etkili gücü devam etmekteydi. Napolyon, Cumhuriyet idaresinin serbestliğini kaldırıp, imparatorluk idaresine göre düzenlemeler yapmıştı. Cevdet, Tarihi'nde Napolyon'a yönelik öfkesini belli edip, O'nun herhangi bir köklü hanedana mensup olmayan "*pespaye bir şahıs*" iken, talihin de yardımıyla bu noktalara geldiğini, elde ettiği askeri başarılar ve kazandığı zaferlerle gurura ve kibre kapıldığını, kendisini bütün insanlığın üstünde gördüğünü, bilhassa Tilsit Antlaşması ve tarafına çektiği Rusya ile gücünün zirvesine çıktığını sandığını belirtmektedir. Bunları sıralayan Cevdet, Osmanlı'ya tepeden bakan Napolyon'un, Osmanlı Padişahı adına gönderilen mektuba itibar etmediğini de belirtmişti. Zaten Vahid Efendi, Paris'te Napolyon'la görüşme umuduyla epeyce beklemişti (Cevdet, 1309: C.VIII, 232).

Fransa, Osmanlı ile Rusya arasındaki harbin durması için mütarekeye aracı olmuş ve Rusya lehine hareket edip, Osmanlı'yı gözden çıkardığını belli etmişti. Osmanlı-Rusya arasında mütarekenin sağlanması ve akabinde de antlaşmanın imzalanması için iki tarafın delegeler gönderip, müzakerelerin yapılması lazımdı. Hal böyle iken Fransa'nın İstanbul'daki elçisi Sebastiani, bu müzakerelerin Paris'te yapılması gerektiğini, Osmanlı'nın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve geleceğine ilişkin hususların Napolyon için çok önemli olduğunu belirtmişti. Sebastiani, bu görüşmelerin Napolyon'un gözü önünde olması gerektiğine dair, diplomatik teamüle uymayan sözler sarf etmişti (Driault; 2013: 200-215). Hatta bu konuda da Osmanlı yönetimine bayağı baskı yapmıştı. İşin tuhaf yanlarından biri ise şuydu. O süreçte Fransa'da Osmanlı adına bulunan iki elçi vardı. Bunlar Vahid Efendi ve Muhib

Efendi idi. Muhib Efendi, Osmanlı'nın Paris elçisiydi. Buna bağlı olarak da Muhib Efendi resmi olarak görüşmelerin yürütülmesi için görevlendirilmişti. Padişah IV. Mustafa'nın mektubunu sunmak için Paris'te bulunan Vahid Efendi ise İstanbul'a geri çağırılmıştı. Neticede Vahid Efendi 13 Ekim 1807'de Napolyon ile görüşüp, mektubu sunmuş ve İstanbul'a dönmüştü (Asım, 2015: C. II, 1083-1085).

Bu arada güya kurulması düşünülen Fransa-Osmanlı-İran ittifakının İran ayağı da vardı. Nitekim bu mesele ilk gündeme gelir gelmez Osmanlı yönetimi, İran'a Rafi Efendi'yi elçi olarak göndermişti. İran da elçi olarak Hoy Müftüsü Ağa İbrahim'i ittifak müzakereleri için İstanbul'a yollamıştı. Ancak 1807 senesinin baş döndürücü hızlı gelişmeleri ve Napolyon'un esas niyetinin ortaya çıkması sonrasında, Rafi Efendi aldığı talimat doğrultusunda İstanbul'a dönmüştü. İran elçisi Ağa İbrahim ise İstanbul'da bazı görüşmeler yapmış, İran Şahı'nın gönderdiği mektubu huzura çıkıp, IV. Mustafa'ya sunmuştu. İran elçisi, bir iki ay kaldıktan sonra ülkesine geri dönmüştü. Aslında Ağa İbrahim, Rusya'ya karşı Osmanlı-İran ittifakının ne kadar elzem olduğu yolunda sözler sarf etmişti. Ancak mevcut siyasi konjonktürde bunun bir anlam ifade etmeyeceği ortadaydı. Zira Fransa'nın hem Osmanlı hem de İran'ı gözden çıkardığının belli olmasıyla, ittifak meselesinin Osmanlı-İran boyutu da boşa çıkmıştı (Uluerler, 2009: 141-142).

İran da Osmanlı gibi Napolyon'un vaatlerine kanıp, düşman bildiği ve korktuğu Rusya'ya karşı müttefik bulacağını zannetmişti. Özellikle Rusya'ya kaptırdıkları yerleri, Fransa yardımı ile geri alacağını zanneden İran, aynı zamanda ülkelerindeki ıslahat ve ordunun modernizasyonu konusunda da Fransız desteğini bulacağını sanmıştı. Kısacası İran'ın büyük beklentileri neticesiz kalmıştı. Napolyon, Rusya hedefi doğrultusunda hem Osmanlı hem de İran'ı kullanmıştı. (Cevdet, 1309: C. VIII, 233).

Aslında İran için şöyle bir gerçeklik vardı. İran coğrafyası konum itibariyle Fransa'dan ziyade İngiltere'ye yakındı. Bunun anlamı şuydu. İran, Hindistan'a komşuydu ve burası İngiltere'nin en büyük sömürgesiydi. Ancak İran için yakın plandaki tehdit İngiltere değil Rusya'ydı. Bunun için Fransa ile ittifak kurup, Rusya'dan intikam almak istiyordu. Osmanlı Devleti de İran ile aynı durumdaydı. Her ne kadar 1807 yılı itibariyle Osmanlı-İngiliz ilişkileri tarihin en gergin dönemlerinden birini geçiriyorduydu da bunun evveliyatında Fransa'nın Mısır'ı işgali sürecinde Osmanlı, İngiltere ile müttefik olmuştu. Gerçi o zamanlar Rusya'yla da müttefikti. Son beş yılda bütün ilişkiler değişmişti. Rusya, Osmanlı için İran'da olduğu gibi en büyük tehditti. İngiltere'nin tehdit boyutuna bakıldığında Rusya kadar

değildi. Nitekim İngiltere'nin Mısır dışında göz diktiği bir yer yoktu. Mısır'da Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın valiliğinde güçlü bir idare kurulmuş, akabinde de 1807 yılında İskenderiye'ye saldıran İngiliz filosu püskürtülmüştü. Böylece o sıralar İngiltere ile Osmanlı arasında büyük bir sorun kalmamış gibiydi. Büyük sorun derken, o zamanlar için Fransa ve Rusya ile kıyaslandığında İngiltere tehdidi, daha geri planda kalıyordu (Uluerler, 2009: 143-152).

Akdeniz'deki Osmanlı sahillerine yönelik bir girişimde bulunmayan İngiltere'nin bu olumlu tavrına karşılık, Osmanlı yönetimi de İngiltere'yi rahatsız edecek bir harekette bulunmamıştı. Osmanlı ve İngiltere arasında hali hazırda bir barış antlaşması imzalanmamış olmakla birlikte, yazılı olmayan bir mütareke hali söz konusuydu. Buna bağlı olarak da Osmanlı ile İngiltere, Tilsit Antlaşması sonrası duruma göre hareket eder görünüyorlardı. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı denge siyaseti anlayışına göre de Fransa'nın son tavrı karşısında, İngiltere ile iyi ilişkiler kurması lazımdı (Aksun, 1995, C. III, 100). Napolyon asla güvenilecek biri değildi. Tilsit Antlaşması ile bu açıkça ortaya çıkmıştı. Fransa'nın, Osmanlı'yı yanına çekmek için bundan sonra kullanacağı söylemler artık ciddiye alınmayacaktı. Napolyon, eski sözü doğrultusunda Osmanlı ile bir ittifak antlaşması imzalamayı teklif etse bile, bu kesinlikle kabul edilmeyecekti. Hatta bu husus Osmanlı'nın Paris elçisi Muhib Efendi'ye tembih edilmişti. Esasında o zamanlar Osmanlı yönetimi, Fransa ile Rusya arasında gizli antlaşmanın içeriğini tam olarak bilmediği için de temkinli davranmak istiyordu. Mesela Eflak-Boğdan'ın durumuna ilişkin, Fransa ve Rusya'nın niyeti tam olarak bilinmiyordu (Cevdet, 1309: C.VIII, 234).

Tarihinin en zor dönemlerinden birini geçiren Osmanlı Devleti, Rusya ile yapılacak antlaşmayla ilgili bazı hesaplar yapmaktaydı. Bu hesaplara göre, Boğazlardan geçecek gemilerin niteliğiyle, Rusya'nın 1806 yılında Osmanlı'ya savaş açmış olması dolayısıyla Rusya'dan tazminat alınması fikri ön plandaydı. Osmanlı'da Koban Nehri'nin, iki devlet arasında sınır olması düşüncesi vardı. Yine Gürcüler ve bunların yaşadığı yerler -Tiflis ve çevresi- Rus Çarı I. Pavlev zamanından beri Rus etkisi altındaydı. Halbuki Gürcüler, Osmanlı tebaasıydı ve bu konunun da antlaşmada netleştirilmesi lazımdı. Kısacası Osmanlı Devleti, Fransa arabuluculuğuyla yapılacak antlaşmada Rusların işgali altında bulunan bütün Osmanlı topraklarının geri alınması düşüncesine kapılmıştı. Bu arada Fransız elçisi Sebastiani'nin resmi ve gayr-ı resmi defalarca dile getirdiği taahhütlerine de Osmanlı yönetimi inanmaya başlamıştı. Bazı Osmanlı yöneticileri, Napolyon'un önceden III. Selim'e gönderdiği mektupların içeriğinden hareketle, Fransa'nın Osmanlı lehine

Rusya üzerinde baskı kuracağını zannetmekteydi. Bunun da ötesinde Kırım'ın bile Rusya'dan geri alınacağını umanlar vardı (Driault; 2013: 212-220).

Osmanlı, Rusya ile yapılacak antlaşmada bunları düşünüp, hesaplar yaparken, Napolyon ile I. Aleksandr arasında Rumeli topraklarının nasıl taksim edileceği konusu görüşülmeye başlanmıştı. Adriyatik'te, Yedi Ada çevresinde bulunan Rus donanmasının burayı terk etmesi ve buralara Fransız askerinin girmesiyle, işin şekli de belli olmaya başlamıştı. Dubrovnik'in İtalya'ya bırakılacağı söylentileri de vardı (Asım, 2015: C. II, 1104-1105). Osmanlı ne umarken nelerle karşılaşmıştı. Özellikle Adriyatik sahillerindeki bu durum tekrar Osmanlı yönetiminde büyük bir hayal kırıklığına ve Fransa'ya karşı öfkenin artmasına sebep olmuştu (Cevdet, 1309: C.VIII, 235).

Fransa ise gerek merkezi yönetimiyle gerekse de İstanbul'daki elçisi Sebastiani aracılığıyla Osmanlı yönetimini oyalayıcı söylemlerine devam ediyordu. Bu bağlamda Paris'teki elçisi Muhib Efendi'ye çeşitli talimatlar gönderen Osmanlı yönetimi, Rusya ile yapılacak barış antlaşmasının şartlarını oluşturmaya çalışıyordu (Günay, 2009: 83-115). Osmanlı Devleti bütünüyle Fransa ile bağlarını koparmama adına ve Fransa'nın önceden önerdiği ittifaka sadık kalıyormuş gibi yaparak, bir yandan da kurulacak ittifak meselesine ilişkin planlar yapıyordu. Osmanlı yönetimi, Fransa'ya yönelik olarak daha temkinli davranıp, bütün bağları koparmamaktan yana bir tavır izlerken, Napolyon Yedi Ada ve Adriyatik ile ilgili Fransa'nın niyetini meşrulaştırmaya çalışıyordu. Napolyon'un, bu konuya ilişkin izahı ise ilginçti. O'na göre Yedi Ada ve Adriyatik'teki yerler önceden Venedik'e aitti ve Campo Formia Antlaşması (1797) ile buralar Fransa'nın olmuştu. Kısacası Napolyon, bu yerler bizimdir demeye getiriyordu. Napolyon bununla da yetinmeyip, İşkodra mutasarrıfı İbrahim Paşa ile Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın hazırlıklarından rahatsızlık duyup, bunlarla ilgili şikâyetlerini sürekli Osmanlı yönetimine iletliyordu (Karaer, 2011: 10-11).

Bu meyanda IV. Mustafa'nın Paris elçisi Muhib Efendi'ye gönderdiği ve bizzat Napolyon'a iletilmesi istenen mektup, 3 Kasım 1807 tarihinde sunulabilmişti (Karaer, 2011: 13). Bu görüşmede Napolyon, Muhib Efendi'ye hem Yanya hem de İşkodra valileri ile ilgili şikâyetini dile getirmişti. İbrahim Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa'nın buldukları havalilerin bazı mıntıklarında hazırlıklar ve istihkamlar oluşturduklarını belirten Napolyon, Korfu Adası'nda bulunan Fransız askeri muhafızların zahire taleplerine olumlu cevap verilmemesinden de yakınmıştı. Bilhassa Tepedelenli Ali Paşa'nın, Yedi Ada'yı Fransa'nın almasından sonra

takındığı olumsuz tavırdan rahatsızlık duyan Napolyon, Yedi Ada ve Venedik'ten aldığı yerlerin Fransa'nın mülkü söylemini tekrar etmişti (Asım, 2015: C. II, 1109-1119).

Napolyon, buralardan Rusya'nın çıkıp gittiğini, Osmanlı'nın herhangi bir itirazını hoş karşılamayacağını tehdit yollu söylemişti. Osmanlı yönetimi ise, Yedi Ada ve Adriyatik kıyılarında Fransa ile bir didişmeye girmektense, yakın planda Rusya ile yapılacak antlaşmaya odaklandığından, Napolyon'u da çok öfkelenmemeye çalışıyordu. Buna bağlı olarak, Rusya ile barış antlaşmasının acilen yapılması, Fransa ile ittifak meselesinin ise sürüncemeye bırakılması Osmanlı yönetiminin niyeti idi (Driault; 2013: 215-220).

Napolyon ise ha bire İbrahim Paşa ile Tepedelenli Ali Paşa'ya yönelik şikâyetlerini dile getirip, bu iki valinin Fransız topraklarında gözü olduğu iddiasını ortaya atmıştı. Napolyon, bu paşalara müsamaha göstermeyeceğini, Osmanlı Devleti, bu paşaları hizaya sokmadığı takdirde onların üzerine yüz bin asker gönderip, hâkim oldukları toprakları zapt edeceği tehdidinde bulunmuştu. Kısacası Napolyon, hangi bahanelerle Osmanlı'yı suçlayayım ve Rus-Fransız ittifakı bağlamında tüm olumsuzlukların sorumluluğunu Osmanlı'ya yükleyeyim düşüncesiyle hareket ediyordu. Kendisi, Rusya ile olan ilişkisini meşrulaştırmaya çalışıyordu. Ancak bunun için de öyle söylemlerle Osmanlı'ya yükleniyordu ki, gerçekten gülünç gerekçeler ileri sürüyordu. Bu gerekçelerden bazıları da şunlardı. IV. Mustafa'nın tahta çıkış haberinin kendisine geç verildiği ve buna çok kırıldığı, İstanbul'daki Fransız elçisi Sebastiani'nin sözlerine itibar edilmediği gibiydi. Hatta tuhaf söylemlerinde daha da ileri giden Napolyon, Tilsit Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'ne sahip çıktığını, Osmanlı'yı ayakta tutanın kendisi olduğunu, yoksa devletin yıkılıp gitmiş olduğunu bile ifade etmişti (Cevdet, 1309: C.VIII, 235-236).

Bu söylemler bile Napolyon'un kapıldığı gurur ve kibrin boyutunun hangi noktalarda olduğunu göstermeye yeterlidir. Kendisi, hiçbir diplomatik teamülü tanımayan ve devletlerarası ilişkilerdeki temel hususları hiçe sayan, istediğini yapan bir kişiliğe bürünmüştü. Napolyon'un söylemleri bunlarla da sınırlı değildi. IV. Mustafa, ülkesinin asayiş ve düzenini sağlasın, bana dost olsun ve bunu ispat etsin, halefi III. Selim bana dosttu, Tilsit Antlaşması imzalandığında III. Selim tahtta olsaydı antlaşma maddelerinde Osmanlı için daha faydalı hususlar olurdu, hatta Kırım'ı bile Rusya'dan alıp, Osmanlı'ya verirdim sözleri bunlara örnektir. Napolyon, bir yandan da Paris'teki Osmanlı elçisi Muhib Efendi'ye pek çok serzenişte bulunmuştu. Sebastiani'nin söylemleri ve Fransa'nın tuhaf gerekçeleri ve

oldu bir bitti ile Yedi Ada ve çevresinin Fransa'ya ait olduğu, Osmanlı'ya kabul ettirilmek istenmişti. Muhib Efendi, Napolyon'un her türlü azarlamalarına ve hakaretlerine maruz kalırken, o sıralar Paris'e yeni atanmış olan Rus elçisi her türlü izzet ve ikramı görmüştü. Bu durum da Muhib Efendi'nin dikkatinden kaçmamış ve Fransa'nın esas niyetinin Rusya ile yakınlaşma olduğu belli olmuştu (Cevdet, 1309: C.VIII, 237; Süslü. 1983, (2): 755).

Sonuç

III. Selim'in saltanatının son yılını oluşturan 1807 senesinde, meydana gelen hadiselerin yoğunluğu o kadar fazlaydı ki gerek iç gerekse de dış meseleler, devletin gündemini etkilemekteydi. Bu çerçevede en ciddi sorun, 1806 yılında, Fransa tahriki ile başlayan Osmanlı-Rus savaşı sürüyordu. Cephede Osmanlı'nın, Rusya karşısında durumunun iyi olmamasının yanında, İngiltere de Rusya'ya destek vermişti. Hatta bir İngiliz donanması 1807 senesi şubat ayında İstanbul önlerine gelip, başkenti tehdit etmişti. III. Selim, her açıdan zor bir dönem geçiriyordu. Bilhassa Nizam-ı Cedid aleyhtarlığı belirgin bir hal almıştı. İşte böyle bir zamanda Napolyon'un tamamıyla kendi projelerine bağlı olarak oluşturduğu, Rusya'ya karşı Fransa-Osmanlı-İran üçlü ittifakının kurulması, gündemdeki yeni konulardan biri olmuştu.

Bu ittifak fikri 1806 senesi sonlarında şekillenmişti. Rus tehdidinden bunalan ve hali hazırdaki Rus savaşında da durumu iyi olmayan Osmanlı, bu ittifaka evet dediği gibi İran da olumlu yaklaşmıştı. İran, Rusya tehdidinden korkuyordu ve yenileşme noktasında Fransa gibi Batılı bir gücün desteğine ihtiyaç duyuyordu. Bu bağlamda üç devlet arasında elçiler gönderilmiş ve müzakereler başlamıştı. O sıralar Osmanlı ve İran için en büyük tehdit olan Rusya'ya karşı Fransa'nın bu teklifi memnuniyet verici bulunmuştu. Hem Osmanlı hem de İran, Rusya'nın ağır bir yenilgi almasını istiyor ve üzerlerindeki bu Rus tehdidinden kurtulmak istiyorlardı. Güçlü Fransa ve şöhretli Napolyon'un ittifak önerisi, bu sebeple kabul edilmişti.

Fransa-Osmanlı-İran ittifakıyla ilgili adımlar atılmıştı. Bu meyanda Osmanlı ve İran elçileri Napolyon yanına gönderilmişti. 1807 yılı bahar ayları itibariyle, Avrupa'da süren Koalisyon Savaşlarında Napolyon'un Rusya ve Prusya'yı yenmesi, süreci farklı bir boyuta taşımıştı. Napolyon, esas gayesi doğrultusunda hemen harekete geçmişti. Napolyon, Friedland meydan savaşında yendiği Rusya'yı yanına çekmek için masaya oturduğunda, -Tilsit Antlaşması'nda- Osmanlı'yı feda etmişti. Aynı şekilde İran ile yapılan Finkestein Antlaşması'nın da Napolyon'un bir kurgusu olduğu anlaşılmıştı. Napolyon hem Osmanlı'yı hem de İran'ı, Rusya gayesine

ulaşmak için bir koz olarak kullanmıştı. 1807 yılındaki gelişmeler bunu açıkça ortaya koymuştu.

Osmanlı yönetimi, en sonunda Napolyon'un bu planını fark etmişti. Ancak Osmanlı'nın o sıralar durumunun çok karışık olması, uluslararası ilişkilerini, özellikle de Avrupa içerisindeki siyasi durumunu zorlaştırmıştı. Mayıs 1807'de III. Selim'in bir isyanla tahttan indirilmesi, IV. Mustafa'nın sıkıntılı padişahlığı ve İstanbul'daki kaos ortamı ortadaydı. Bir yandan da Fransa, Tilsit Antlaşması gereğince Osmanlı ve Rusya arasında arabuluculuk rolünü üstlenmişti. Öte yandan Napolyon, Çar I. Aleksandr ile Osmanlı coğrafyasını paylaşım planları yapmaktaydı. Bu devirde devletlerarası ilişkiler ciddi anlamda değişmişti. Anlık çıkarlar söz konusuydu. Osmanlı'nın Kanuni döneminde Fransa'ya yaptığı yardımlardan dem vurmamak, vefadan bahsetmek ve Napolyon'dan bunu beklemek beyhude idi. Zira Napolyon'un tarih sahnesine çıktığı andan itibaren, Osmanlı coğrafyasına yönelik ilk niyetini, daha bir ordu komutanı iken 1798'de Mısır'ı işgal ederek göstermişti. Bu hadise 4 yıl sürmüş Osmanlı Devleti, İngiltere ve Rusya ile Fransa'ya karşı ittifak kurmak zorunda kalmıştı.

Bu hadise sonrasında çıkarları için tekrar Osmanlı ile yakınlaşmayı uygun gören Napolyon, çeşitli vaatlerle Osmanlı yönetimini etkilemeyi bilmişti. Napolyon'un Avrupa'daki Koalisyon Savaşları'nda elde ettiği başarılar baş döndürücüydü ve Osmanlı da bundan etkilenmişti. Rusya o zamanlar hem Osmanlı hem de Fransa için hedef ülkeydi. Osmanlı için Rusya büyük bir düşman iken, Napolyon'un gayesi ise Rusya'yı ağır bir mağlubiyetle masaya oturtup, İngiltere'ye karşı istediği ittifakı gerçekleştirmektir. Bunun ilk adımında da Napolyon, 1806 yılında Osmanlı-Rus savaşını başlatmış, 1807'de de kendisi Friedland'da Rusya'yı ağır bir mağlubiyete uğratmıştı. Akabinde Tilsit'te gerçek niyetini ortaya koyup, Osmanlı'yı feda etmişti. Hemen sonrasında da Adriyatik'te Dubrovnik havalisini bir oldu bitti ile ele geçirdikten sonra Yedi Ada'yı almıştı. Napolyon'un, sürekli kadim dostum dediği III. Selim'in tahttan indirilmesine sebep olan Kabakçı İsyanı sürecinin en önemli sorumlularından biri de kendisi idi.

Napolyon'un o zamanki gücü karşısında, olan bitenlerle ilgili ne Osmanlı'nın ne de İran'ın hesap sorabilmeleri mümkün değildi. En nihayetinde Fransa-Osmanlı-İran ittifakının bir kurgu ve Rusya'yı istediği çizgiye çekmek için Napolyon'un usta bir planı olduğu anlaşılmıştı. 1807 yılı itibariyle Napolyon, bunu yapmıştı ancak sonraki yıllarda gelişen hadiseler, Napolyon'un bu planının da bir netice vermediğini

göstermişti. Osmanlı ve İran tarafları ise, 1807'den sonra Napolyon'a karşı İngiltere'ye yanaşmak zorunda kalmışlardı.

Kaynakça

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Hariciye*: 60/2964

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hatt-ı Hümayun*, 5946

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 144/6014

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 145/6096

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 1361/53574

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 1205/47278

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 14149

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 1367/54126

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 1367/54140

BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 836/37743

AKSUN, Ziya Nur (1995), *Osmanlı Tarihi*, C. III, Ötüken, İstanbul.

ANDERSON, Matthew Smith (2010), *Doğu Sorunu (1774-1923)*, Çev. İdil Eser, YKY, İstanbul.

ARMAOĞLU, Fahir (1997), *Siyasi Tarih (1789-1914)*, TTK, Ankara.

ASIM, Mütercim Ahmed Asım Efendi (2015), *Asım Efendi Tarihi*, C. I-II, Hazırlayan Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.

BAYLY, Christopher Alan, (2018), *Modern Dünya'nın Doğuşu*, Çev., M. Neva Şellâki, Ayrıntı, 2. Baskı, İstanbul.

CEVDET, Ahmed Cevdet Paşa (1309), *Tarih-i Cevdet*, C. VII-VIII, Dersaadet.

DAVIES, Norman (2011), *Avrupa Tarihi*, Çeviri Editörü, M. Ali Kılıçbay, İmge, 2. Baskı, İstanbul.

DRİAULT, Edouard (2013), *Napoleon'un Şark Siyaseti*, Tercüme, Köprülüzade M. Fuad, TTK, Ankara.

EREN, Ahmet Cevat (1997), "III. Selim" Maddesi. *MEB İslam Ansiklopedisi* C. X, Eskişehir.

- ESMER, A. Şükrü (1944), *Siyasi Tarih*, Maarif Matbaası, İstanbul.
- FERGUSON, Niall (2011), *Uygarlık -Batı ve Ötekiler-*, çev. Nurettin Elhüseyni, YKY, İstanbul.
- GÜNAY, Bekir (2009), *Paris 'te Bir Osmanlı*, Kitabevi, İstanbul.
- KARAER, Nihat (2011), “Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı-Fransız Diploması İlişkileri”, *OTAM*, 30/Güz 2011.
- KARAL, Enver Ziya (1995), *Osmanlı Tarihi*, C. V, TTK, Ankara.
- KURAT, Akdes Nimet (2011), *Türkiye ve Rusya (XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri 1798-1919)*, TTK, Ankara.
- PALMER, Alan (1992), *Son Üç Yüz Yıl Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, İstanbul.
- ROBERTS, J. M. (2015), *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap, İstanbul.
- SERTOĞLU, Midhat (2011), *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara, TTK
- SHAW, Stanford (2008), *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, Çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul.
- SOREL, Albert (1955), *Avrupa ve Fransız İhtilali*, C. VII, Maarif Basımevi, İstanbul.
- SÜSLÜ, Azmi (1983 a), "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1798-1807. [1]" *Bellekten XLVII*, no. (1983): 259-279.
- SÜSLÜ, Azmi (1983 b), "Osmanlı İmparatorluğunu Paylaşma Projeleri, 1807-1812 [1]" *Bellekten XLVII*, no. (1983): 745-774.
- SYKES, Percy M. (1915); *A History of Persia*, Vol. II., London.
- UÇAROL, Rifat (2008), *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul.
- ULUERLER, Sıtkı (2009), *XIX. Yüzyılın İlk yarısında Osmanlı-İran Siyasî İlişkileri (1774-1848)*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ULUERLER, Sıtkı (2020), “Fransız İhtilali ile Değişen Avrupa Düzeninde Osmanlı Devleti'nin Uygulamaya Çalıştığı Denge Siyaseti ve Sonuçları (1795-1801)”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl, 10, Sayı 20.